

Fair trade uit Europa

Eerlijke handel niet langer een exclusief Noord-Zuidverhaal

Fairtradeproducten van Franse boerencoöperaties © Foto Ethiquable

Fair trade heeft zich de afgelopen veertig jaar ontpopt tot een krachtig ontwikkelingsmodel, gebouwd rond een kop koffie uit Latijns-Amerika en een reep chocolade van Afrikaanse cacao. Op die manier bestrijden we al consumerend de ongelijkheid tussen Noord en Zuid. Maar zijn boeren van bij ons niet even grote slachtoffers van het heersende landbouwmodel? Heeft een Griekse boer niet evenveel recht op een eerlijke prijs voor zijn product? Vragen die al langer leven in de Europese fairtradebeweging, maar de afgelopen jaren tot steeds meer concrete initiatieven hebben geleid.

Trade, not aid

De historische basis van de fairtradebeweging ligt bij het *trade not aid*-principe uit de jaren 60: derdewerldlanden ontwikkelingskansen geven door een eerlijke prijs te betalen voor hun producten. Op die manier is eerlijke handel een sterk partnerschap geworden tussen producenten in het 'arme' Zuiden en consumenten in het 'rijke' Noorden.

Maar dit exclusieve Noord-Zuidverhaal klopt al een jaar of vijftien niet meer. Zo oud zijn immers de eerste initiatieven van **eerlijke Zuid-Zuidhandel**. De pioniers zitten in Latijns-Amerika, maar ook in Azië en Afrika ontluiken lokale fairtrade-initiatieven die mikken op de koopkracht van de plaatselijke middenklasse.

Een kwestie van prioriteiten

De vraag naar **eerlijke Noord-Noordhandel** sluimert al minstens even lang. Wanneer de fairtradebeweging rond de eeuwwisseling overal in Europa uit haar wereldwinkelnetwork breekt, supermarkten aandoet en haar omzetcijfers de hoogte ziet inschieten, worden de vragen steeds kritischer. Op het Wereld Sociaal Forum wordt fair trade met enige argwaan bekeken, omdat zijn in essentie exportgerichte ontwikkelingsmodel botst met een kernbegrip als voedselsoevereiniteit. Vanuit de milieubeweging komen vragen over transport en klimaat en pleidooien voor korte ketens. De beweging repliceert daarop dat export wel degelijk hand in hand kan gaan met het lokaal versterken van boerenorganisaties. Bovendien kan je koffie, cacao en bananen niet telen in Europa.

Toen in 2009 de Europese melkboeren tot wanhoop werden gedreven omdat de melkprijs de kostprijs niet eens meer dekt, wordt aan fairtrade-organisaties gevraagd of ze hun breed erkende fairtradekeurmerk niet willen inzetten voor boeren om de hoek. **Fairtrade International** (FI, veruit de belangrijkste keurmerkorganisatie waartoe ook Max Havelaar-België behoort) houdt de boot af.

“Natuurlijk willen we boeren steunen tegen de dramatische gevolgen van machtsconcentraties. Natuurlijk zijn de principes en waarden van eerlijke handel van toepassing op boeren wereldwijd”, reageert Barbara Crowther van Fairtrade Foundation. “Maar ons keurmerk is opgezet om boeren in de armste landen ter wereld te steunen, boeren zonder enig sociaal vangnet. Daar ligt onze focus.” Karlien Wouters van **Max Havelaar-België** beaamt: “Het is zeker geen onwil, achter de schermen ondersteunden we al Belgische boeren om hun product in de markt te zetten. Maar de uitdagingen in het Zuiden zijn zo groot en complex dat we onze middelen daarop willen concentreren.” Het is een standpunt dat nog steeds door vele fairtrade-organisaties wordt gedeeld.

Allianties

“De situatie van boeren in Zuid en Noord zijn niet vergelijkbaar, maar de economische mechanismen waarmee ze worden geconfronteerd zijn identiek. Aan eerlijke handel doen betekent dus ook strijden voor en samen met boeren in het Noorden”, zo stelt **Artisans de Monde**, het Franse netwerk van wereldwinkels. Concreet vertaalt die visie zich in een partnerschap met Franse boerenorganisaties. Biologische fruit- en groentepakketten kunnen afgehaald worden in de wereldwinkels en fairtradeproducten worden aangeboden op boerenmarkten.

Een vergelijkbare stap vinden we bij de internationale campagne **Fairtrade Towns**, bij ons bekend als Fairtrade gemeenten. In een aantal landen waaronder België is aan de vijf doelstellingen rond de promotie van fair trade een zesde toegevoegd: in de gemeente een nieuw initiatief lanceren dat lokale consumptie en productie van duurzame voedingsproducten aanmoedigt.

Bergkruiden en olijfolie

Daadwerkelijk het etiket ‘eerlijke handel’ kleven op een product van Europese boeren is de volgende stap. Recent is het fenomeen niet, want de Oostenrijkse fairtrade-

Albanese olijfboeren aan het werk © Claro

organisatie **EZA** presenteert sinds 1986 een groep Oostenrijkse boeren in Mühlviertel als partner voor biologische kruidenthees. Ook Oost-Europese producenten zijn hier en daar terug te vinden, zij het voorlopig heel beperkt. **Claro**, de Zwitserse fairtrade-organisatie, heeft sinds 2004 een partnerschap met boeren uit de bergdorpen rond Tirana. Dat geeft Zwitserse consumenten de keuze tussen Albanese en Palestijnse olijfolie van eerlijke handel.

“Zolang FI certificatie in Oost-Europa niet toestaat, is het voor boerengroepen moeilijk om aan de bak te komen”, zegt doctoraatsstudent Filip Brkovic daarover. Artisaanproducten kennen dit probleem niet, omdat de **World Fair Trade Organisation** (WFTO) geen regio's uitsluit. Zo vindt het handwerk van het Bosnische BHCrafts, na de burgeroorlog opgestart met Noorse hulp, via fairtradekanalen zijn weg naar vele markten.

Anti-maffia

Een echte pionier van eerlijke Noord-Noordhandel is Italië, zij het dan met een zeer specifiek verhaal. In 2010 lanceert **Altromercato**, de grootste Italiaanse fairtrade-organisatie waartoe ook 300 wereldwinkels behoren, na jaren voorbereiding de lijn **Solidale Italiano**. Opzet is het aanbieden van producten van Italiaanse sociale coöperaties, in de eerste plaats van Libera Terra. Deze beweging strijdt sinds 1995 in heel Zuid-Italië tegen de maffia, onder meer door landbouwprojecten te starten op geconfisqueerde gronden van maffialeden. Het aanbod in de Italiaanse wereldwinkels is zo uitgebreid met lokale wijn en olijfolie, limoncello, passata en pommodori. Recent kwamen daar producten bij van coöperaties die werken met gevangenen of jongeren op de dool, en via een project met vredesorganisaties ook bosbessensap- en confituur uit Bosnië. Heel wat Italiaanse wereldwinkels engageren zich bovendien voor de verspreiding van lokale biologische producten en maken op die manier duidelijke

Libera Terra in actie © Laboratorio di Legalità Francesco Marcone

Bio meets fair trade

Ook vanuit de biohoek zijn het afgelopen decennium initiatieven genomen om toenadering te zoeken tot fair trade. “Biolandbouw heeft maar een toekomst als de boeren er van kunnen leven”, stelt Hans Hohenester, voorzitter van **Na-**

turland. Deze organisatie met 50.000 Duitse bioboeren beheert een label voor ecologische landbouw. Al jarenlang certificeert Naturland producten van overzeese partners van **Gepa**, de grootste Duitse fairtrade-organisatie. In 2011 gaat die samenwerking een stap verder met de creatie van het label **Naturland Fair** waarbij producenten en verwerkers in het Noorden de kans krijgen te bewijzen dat ze scoren op bio- én op fairtradecriteria. De primeur is voor een producentengroep uit de Beierse Alpen die zijn eerlijke biomelk samen met eerlijke cacao en suiker verwerkt ziet in een breed gamma melkchocolades van Gepa. Andere partners en producten volgen, zoals Italiaanse boeren uit de regio Le Marche die harde tarwe leveren als basisingrediënt voor quinoaspaghetti.

Beierse boeren promoten 'hun' fairtradechocolade © Gepa

Min of meer hetzelfde verhaal zien we in Frankrijk. In 2002 richtten vijf ondernemers uit de biosector een organisatie op die later de naam **Biopartenaire** krijgt. Centraal staat het samenbrengen van bio en fair trade. In samenwerking met de controle-organisatie Ecocert leidt dit vanaf 2010 tot twee nieuwe labels: **Bio Equitable** voor Noord-Zuidketens en **Bio Solidaire** voor ketens in Frankrijk. Momenteel mogen elf kleine coöperaties en boerengroepen uit Zuid-Frankrijk hun speltmeel, camelina-olie, kastanjes, groenten, rijst, soja of zonnebloemolie biologisch én eerlijk noemen.

Paysans d'ici

Voorlopig is het echter de Franse coöperatieve fairtrade-organisatie **Ethiquable** die de grootste stap heeft gezet. Onder impuls van de Franse boerenvakbond Confédération Paysanne dachten zij na over het steunen van de *agriculture paysanne* in Frankrijk. Kenmerken van dit familiale landbouwmodel zijn kleinschaligheid, duurzaamheid, biodiversiteit en het doorgeven van traditionele kennis. Coöperaties die werken volgens dit model doen vaak een beroep op korte ketens om consumenten te bereiken, maar Ethiquable wil hen een ruimere afzet bezorgen om zo hun positie te versterken.

In de Têtvallei bijvoorbeeld ondervinden fruitboeren de moordende concurrentie van enorme Spaanse boomgaarden aan de overkant van de grens. Hun biologische productie bestaat uit oude variëteiten van abrikozen en perziken, maar het probleem zijn de lage prijzen in het hoogseizoen. In plaats van een deel van de oogst als niet-bio te verkopen aan een Spaanse sapfabriek, verwerken ze die nu in samenwerking met Ethiquable tot biosap en bioconfituur. Momenteel omvat het project **Paysans**

d'ici van Ethiquable een twintigtal producten van tien coöperaties in Zuid-Frankrijk. Ook een tweede Franse fairtrade-organisatie, Alter Eco, was dezelfde weg ingeslagen, maar is daar na een recente overname mee gestopt. **Ook opvallend: de Franse wetgeving rond kleine ondernemingen die sinds 2005 de notie 'eerlijke handel' omschrijft en erkent, is in mei 2014 uitgebreid naar Noord-Noordrelaties.**

Fairtradecriteria voor het Noorden

Het Charter **Paysans d'ici** van Ethiquable bevat een hele reeks criteria rond de landbouwpraktijk zelf (biologisch), de organisatie (coöperatieve modellen) en de producten (lokaal, *produits de terroir*). Bovendien moeten de boeren een lokaal ontwikkelingsproject kunnen voorleggen dat breder gaat dan de commercialisering van producten. Ethiquable engageert zich op zijn beurt tot eerlijke prijzen, prefinanciering, een premie voor het project en volledige transparantie.

Boeren van het Noorden

In België is **Oxfam-Magasins du Monde** in 2013 op dezelfde kar gesprongen. "Het idee leefde al lang binnen de beweging en verschillende wereldwinkels fungeerden al jaren als depot van groente-abonnementen", vertelt Sophie Tack. "Bovendien stelt Oxfam-Internationaal duidelijk dat we voor globale uitdagingen staan. De landbouw van morgen moet niet enkel voedsel produceren, maar ook biodiversiteit garanderen, natuurlijke hulpbronnen vrijwaren en strijden tegen de klimaatopwarming. Daarvoor is het behoud van de familiale landbouw essentieel, in Noord en Zuid." Momenteel bevat het productengamma **Paysans du Nord** artisanale bieren van de coöperatie Brasserie de Lesse, een reeks

Faire melk?

De melkprijs is sinds 2001 in vrij val. Op zoek naar oplossingen heeft de European Milk Board fair trade oarmrd. Melkcoöperaties in België, Luxemburg, Duitsland, Oostenrijk, Frankrijk en Italië hebben intussen retailpartners gevonden om 'eerlijke melk' in de rekken te zetten. In België gaat het om Fairebel. In al deze gevallen is het dus de melksector zelf die de term 'fair' op het product plakt en de hogere prijs die de consument betaalt onder de boeren verdeelt. Dat kan omdat het concept fair trade niet wettelijk beschermd is.

Net als Gepa heeft ook Oxfam-Magasins du Monde een producentengroep van biologische melk als partner erkend. Biodia werkt met een innovatief prijsmechanisme en de koeien krijgen geen soja van de andere kant van de wereld. Pittig detail: de chocolademelk van Biodia draagt wel het Max-Havelaarlabel. Dit gebeurt echter op basis van de gecertificeerde cacao en suiker en is de gewone toepassing van de criteria rond samengestelde producten.

producten van Ethiquable Frankrijk en melk van Biodia. "Intussen hebben we deze aanpak geëvalueerd bij onze vrijwilligers en onze klanten en zijn we nog meer overtuigd van onze aanpak", benadrukt Sophie Tack. "We vreesden dat onze boodschap te complex zou worden, maar mensen vinden het net heel coherent."

Terra Etica

Half 2014 wordt het aanbod eerlijke 'Noordproducten' in de Waalse en Brusselse wereldwinkels verder uitgebreid. Dan lanceert **Ethiquable Benelux** in navolging van haar Franse collega's vier producten onder de nieuwe merknaam **Terra Etica**. "Voor de perenstroop en de kruisbessenconfituur werken we samen met Belgische boeren van het project 'Bio van bij ons'", vertelt Vincent De Grelle van Ethiquable Benelux. "Maar we zien het steunen van de familiale landbouw vooral als een Europees project. Daarom zijn we trots ook twee Griekse tapenades te kunnen presenteren. De boerengroep in Mistros op het eiland Euboea probeert de duurzame, traditionele combinatie van hoge olijfbomen met geitenteelt verder te zetten en verwerkt zowel de kwalitatieve Kalamata-olijven als de feta ter plaatse."

Binnen de **Belgian Fair Trade Federation** (BFTF), een federatie met voorlopig enkel Franstalige leden, werkt men trouwens aan het opstellen van criteria voor eerlijke Noordproducten. Hun bedoeling is daar in 2015 mee naar buiten te komen. Maar ook binnen de Vlaamse wereldwinkels staat het punt de komende maanden op de agenda. "Onze beweging zal daarover beslissen", zegt Arne Schollaert van **Oxfam-Wereldwinkels**. "Maar we willen de discussie wel grondig voeren. Een rek extra voor Noordproducten betekent immers een rek minder voor Zuidproducten. En dat bedoel ik niet enkel letterlijk in de winkels, maar ook figuurlijk in inspanningen en middelen voor acties, politiek werk en communicatie." Een mooie samenvatting van de keuze die binnen de hele fairtradebeweging op de tafel ligt.

En de keurmerkorganisaties?

Over FI en Naturland Fair hadden we het al eerder. Eco-cert heeft in 2013 naast het label *Equitable* een label *Solidaire* in het leven geroepen voor bioproducten uit het Noorden die aan haar aangepaste fairtradedriteria voldoen. Ook Fair for Life kan volgens haar criteria Europese producenten certificeren.

Koekjes van sociale coöperaties die met gevangenen werken © Altromercato

V.U: Carl Michiels, BTC Hoogstraat 147, 1000 Brussel

WWW.BEFAIR.BE

DE BELGISCHE
ONTWIKKELINGSSAMENWERKING .be

De meningen die in deze publicatie naar voren worden gebracht zijn niet noodzakelijk de opvattingen van BTC of de Belgische Ontwikkelingssamenwerking.

Bronnen

Is it time for fairtrade milk? Barbara Crowther, 2012, <http://fairtradeblog.tumblr.com/post/27983060362/is-it-time-for-fairtrade-milk>.
Fairtrade International: www.fairtrade.net.
Artisans du Monde: www.artisansdumonde.org
Fairtradegemeenten: www.fairtradetowns.org, www.fairtradegemeenten.be
EZA: www.eza.cc
Filip Brkovic, *Developing the Fairtrade System in Serbia*. In: Political Life, 2013.
Claro: www.claro.ch
Altromercato: www.altromercato.it/solidale-italiano-altromercato
Libera terra: www.liberaterra.it
Naturland Fair: www.naturland.de/faircertifizierung.html

Gepa: www.gepa.de, www.gepa-jetzt-faire-milch.de
Biopartenaire: www.biopartenaire.com
Ethiquable: www.ethiquable.coop
Oxfam-Magasins du Monde: www.oxfammagasinsdumonde.be, www.biodia.be
European Milk Board: www.fairmilk.org, www.fairebel.be
Ethiquable Benelux: www.ethiquable.be, www.biovanbijons.be
Belgian Fair Trade federation: www.bfff.be
Oxfam-Wereldwinkels: www.oww.be
Eco-cert: www.ecocert.com
Fair for Life: www.fairforlife.org